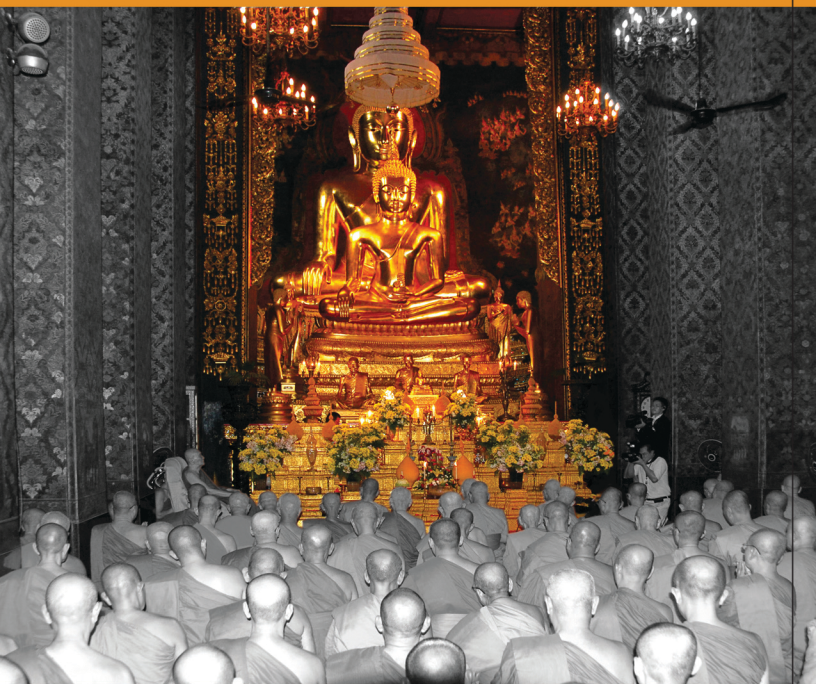

ธรรมบรรณาการ
เนื่องในเทศกาลมาฆบูชา

พุทธศักราช ๒๕๕๘
วัดบวรนิเวศวิหาร

புறமதவாதிகள் // நம்ம தந்தையார்

14/01/2020

ရခက်ကုန်ကုန် ၁

ಶ್ರೀ ೧೦೯ ನೇ ಸಂಚಿಕೆ

ഗുണമേന്മയുള്ളതല്ല

જાહેશી

কক. মঙ্গলমাস

ດຳເນີນ ທຳລາ

1575 मे १२ ग्यममिह १८८६

วันมาฆบูชา

พระนิพนธ์

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช

สกลมหาสังฆปริณายก

มีนาคม ๒๕๕๘

จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม

บรรณาธิการ : พระราชมนู

พระศากยวงศ์วิสุทธิ์

รศ.สุเชาวน์ พลอยชุม

วัดบวรนิเวศวิหาร พิมพ์เป็นพุทธบูชา

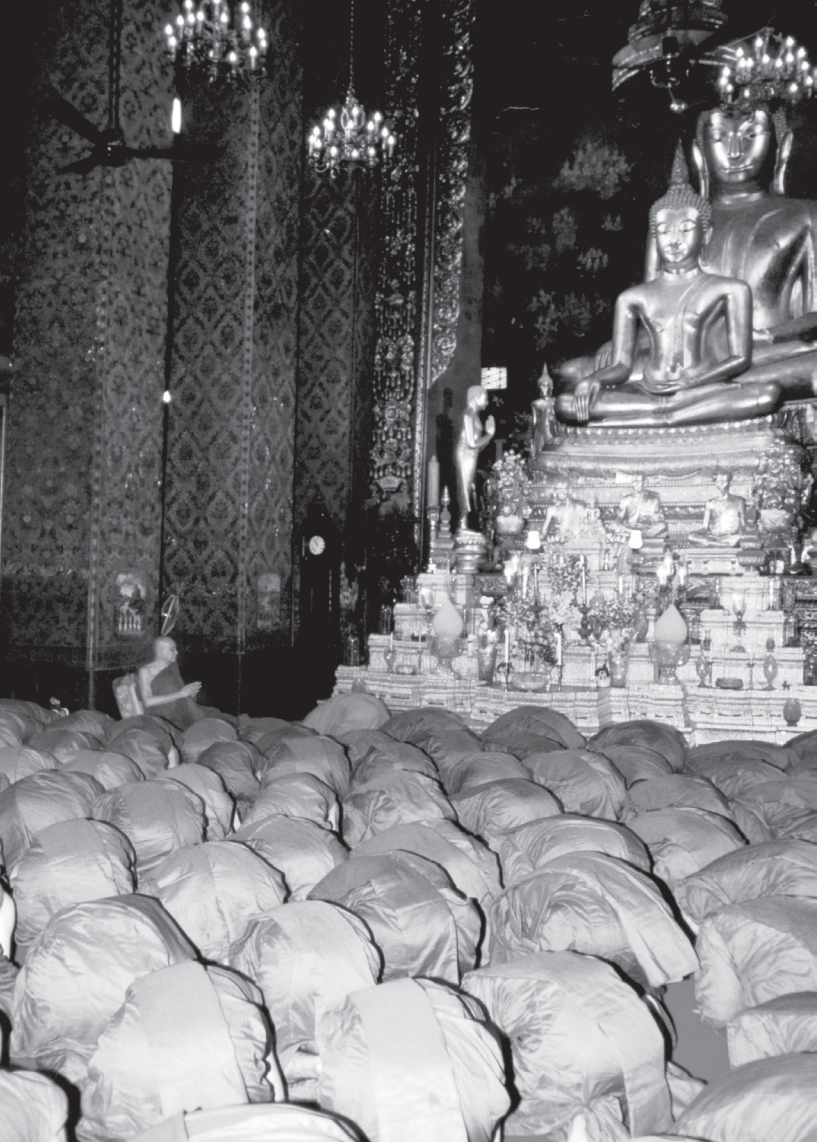
เนื่องในวันมาฆบูชา พุทธศักราช ๒๕๕๘

พิมพ์ที่ : หจก.จงเจริญการพิมพ์

๒๕๓ ถนนบำรุงเมือง แขวงสำราญราษฎร์

เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทร. ๐๒-๒๒๑-๙๘๐๑

คำนำ

พิธีบูชาในวันมาฆบูชานี้ ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาในสมัยใด อย่างไรก็ตามในหนังสือ “พระราชพิธีสิบสองเดือน” อันเป็นบทพระราชนิพนธ์ของ “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว” มีเรื่องราวเกี่ยวกับการประกอบราชกุศลมาฆบูชาไว้ว่า

ประเทศไทยเริ่มกำหนดพิธีปฏิบัติในวันมาฆบูชาเป็นครั้งแรกในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งมีการประกอบพิธีเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๓๙๔ ในพระบรมมหาราชวังก่อน โดยมีพิธีพระราชกุศลในเวลาเช้า อาราธนาพระสงฆ์จากวัดบวรนิเวศ-

วิหารและวัดราชประดิษฐ์จำนวน ๓๐ รูปฉันท
ภัตตาหารในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เมื่อถึงเวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ออกทรงจุดธูป
เทียนนมัสการ พระสงฆ์ทำวัตรเย็นและ สวดคาถา
โองาตปาติโมกข์ เมื่อสวดจบทรงจุดเทียน ๑,๒๕๐
เล่ม รอบพระอุโบสถ มีการประโคมอีกครั้งหนึ่ง
แล้วจึงมีการเทศนาโองาตปาติโมกข์ ๑ กัณฑ์เป็น
ทั้งเทศนาภาษาบาลี และภาษาไทย ส่วนกัณฑ์-
เทศน์ประกอบด้วยจิ๋วเนื้อดี ๑ ผืน เงิน ๓ ตำลึง
และขนมต่าง ๆ เมื่อเทศนาจบ พระสงฆ์ ๓๐ รูป
สวดรับ

ในสมัยรัชกาลที่ ๔ นั้น พระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเสด็จออกประกอบพิธี
ด้วยพระองค์เองทุกปี แต่มีการยกเว้นบ้างในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล
ที่ ๕ เนื่องจากบางครั้งตรงกับช่วงเสด็จประพาส
ก็จะทรงประกอบพิธีมาฆบูชาในสถานที่นั้นๆ ขึ้น

อีกแห่ง นอกเหนือจากภายในพระบรมมหาราชวัง
ต่อมาการประกอบพิธีมาฆบูชาได้แพร่
หลายออกไปภายนอกพระบรมมหาราชวัง และ
ประกอบพิธีกันทั่วราชอาณาจักร ทางรัฐบาลจึง
ประกาศให้เป็นวันหยุดทางราชการด้วย เพื่อให้
ประชาชนจากทุกสาขาอาชีพได้ไปวัด เพื่อทำบุญ
กุศลและประกอบกิจกรรมทางศาสนา

นอกจากนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ รัฐบาลไทย
ประกาศให้วันมาฆบูชา ให้เป็นวันกตัญญูแห่งชาติ
อีกด้วย

หลักธรรมที่ควรนำไปปฏิบัติในวันมาฆบูชา

หลักธรรมที่ควรนำไปปฏิบัติคือ “โอวาท-
ปาติโมกข์” ซึ่งเป็นหลักคำสอนสำคัญอันเป็น
หัวใจของพระพุทธศาสนา เพื่อไปสู่ความหลุดพ้น
หลักธรรมประกอบด้วย หลักการ ๓ อุดมการณ์
๔ และวิธีการ ๖ ดังนี้

หลักการ ๓ คือหลักคำสอนที่ควรปฏิบัติ ได้แก่

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง คือ การลด ละ เลิก ทำบาปทั้งปวง อันได้แก่ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ซึ่งเป็นทางแห่งความชั่ว ๑๐ ประการที่เป็นความชั่วทางกาย (การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤตินิโคตติในกาม) ทางวาจา (การพูดเท็จ การพูดส่อเสียด พูดหยาบคาย การพูดเพ้อเจ้อ) และทางใจ (การอยากได้สมบัติของผู้อื่น การผูกพยาบาท และความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม)

๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อม คือ การทำความดีทุกอย่างตามกุศลกรรมบถ ๑๐ ทั้งความดีทางกาย (ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้มาเป็นของตน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่ประพฤตินิโคตติในกาม) ความดีทางวาจา (ไม่พูดเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย ไม่พูดเพ้อเจ้อ) และความดีทางใจ (ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น มีความเมตตาปรารถนาดี มีความเข้าใจถูกต้องตามทำนองคลองธรรม)

๓. การทำจิตใจให้ผ่องใส คือ ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ หลุดจากนิเวศที่คอยขัดขวางจิตใจไม่ให้เข้าถึงความสงบ ได้แก่ ความพอใจในกาม, ความพยาบาท, ความหดหู่ท้อแท้, ความฟุ้งซ่าน และความลังเลสงสัย ซึ่งทั้ง ๓ หลักการข้างต้นสามารถสรุปใจความสำคัญได้ว่า “ทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์” นั่นเอง

อุดมการณ์ ๔ ได้แก่

๑. ความอดทน อดกลั้น คือ ไม่ทำบาปทั้งกาย วาจา ใจ

๒. ความไม่เบียดเบียน คือ งดเว้นจากการทำร้าย หรือ เบียดเบียนผู้อื่น

๓. ความสงบ ได้แก่ การปฏิบัติตนให้สงบทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๔. นิพพาน ได้แก่ การดับทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

วิธีการ ๖ ได้แก่

๑. ไม่ว่าร้าย คือ ไม่กล่าวให้ร้าย โจมตีใคร

๒. ไม่ทำร้าย คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๓. สำรวมในปาติโมกข์ คือ เคารพระเบียบวินัย กฎกติกา รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของสังคม

๔. รู้จักประมาณ คือ รู้จักความพอดีในการบริโภค รวมทั้งการใช้สอยสิ่งต่างๆ

๕. อยู่ในสถานที่สัณต คือ อยู่ในสถานที่ที่มีสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

๖. ฝึกหัดจิตใจให้สงบ คือ การฝึกหัดชำระจิตใจให้สงบ มีประสิทธิภาพที่ดี

วันมาฆบูชา

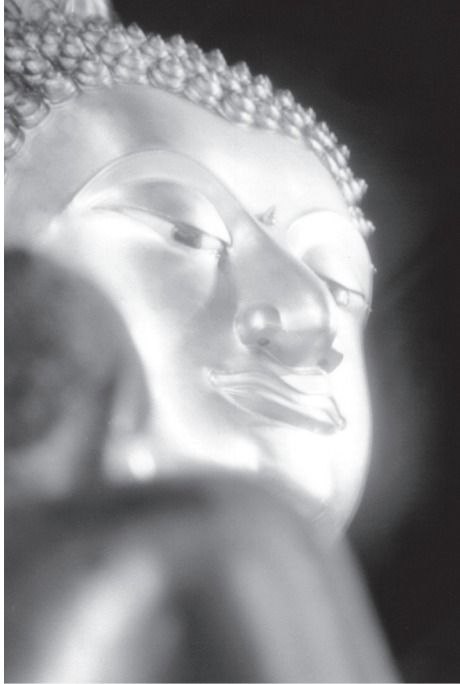
วันมาฆบูชา เป็นวันบูชาสำคัญวันหนึ่งในพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนทั้งหลายจึงได้พากันมาสมาทานศีล ฟังธรรม ทำการบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ ตั้งแต่ในเวลาเช้า ฉะนั้น จึงจะได้แสดงเรื่องวันมาฆบูชาโดยสังเขป แล้วแสดงเรื่องการบูชา ตามที่มีกำหนดในวัดนี้สืบต่อไป

วันมาฆบูชานี้ได้ปรารภความประชุมสงฆ์ครั้งใหญ่ ที่บังเกิดขึ้นในสมัยต้นพุทธกาล เพราะฉะนั้น จึงเรียกว่า **วันจาตุรงคสันนิบาต** ที่แปลว่า วันที่มีสันนิบาต คือความประชุมกัน

อันประกอบด้วยองค์ ๔ ประการ ก็คือ พระ
ภิกษุสงฆ์มีจำนวนที่ท่านกำหนดเอาไว้ว่า
๑,๒๕๐ รูป ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันตชีนาสพ
คือเป็นพระอรหันต์ซึ่งสิ้นอาสวะกิเลสแล้ว เป็น
องค์อันหนึ่ง ล้วนเป็นเอหิภิกขุ คือแต่ละองค์
เป็นภิกษุที่ได้อุปสมบทมาจากสมเด็จพระบรม
ศาสดา ด้วยเพียงตรัสพระวาจาว่า “เอหิ
ภิกขุ” แปลว่า “จงเป็นภิกษุมาเถิด” ก็สำเร็จ
เป็นพระภิกษุทันทีโดยพระพุทธรวาทานี้ เป็น
องค์อันหนึ่ง ล้วนมิได้นัดหมายนิมนต์อาราธนา
ต่างมาเฝ้าพระพุทธเจ้าเอง เป็นองค์อันหนึ่ง
และวันนั้นเป็นวันจันทร์เพ็ญที่ดวงจันทร์ผ่าน
กลุ่มดาวฤกษ์ชื่อว่า มรรฆา ซึ่งใช้เป็นชื่อเดือน
ว่า มาฆะ ทางจันทรคติ จึงเรียกว่า มาฆมาศ
เดือนมาฆะ เช่นวันนี้ และพระพุทธเจ้าก็ได้ทรง
ทำวิสุทธอุโบสถ คืออุโบสถที่บริสุทธิ์ เพราะที่

ประชุมทั้งหมด
นั้นล้วนเป็นพระ
อรหันตชีณาสพ
เป็นผู้บริสุทธิ์
กาย วาจา จิต
จากกิเลสและ
กองทุกข์ทั้งสิ้น
ด้วยกันทั้งหมด
ทรงแสดงโอวาท
ปาฏิโมกข์ คือ
พระโอวาทที่เป็น

หลักเป็นประธานแก่พระสงฆ์ทั้งหมดนั้น เป็น
องค์อันหนึ่ง จึงรวมเป็นองค์ ๔ ประการ ก็คือ
ความประชุมของพระสงฆ์หมู่ใหญ่มี
พระพุทธเจ้าเป็นประมุข ซึ่งมีลักษณะทั้ง ๔
ประการเหล่านั้น จึงเรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต

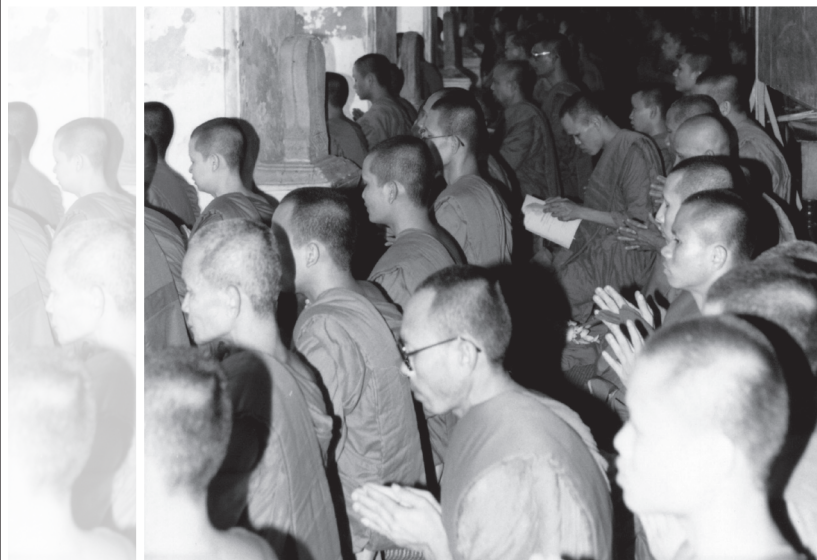
ซึ่งบังเกิดขึ้นในวันเพ็ญแห่งเดือนมาฆะดังกล่าว
เช่นวันนี้ในสมัยต้นพุทธกาล เพราะฉะนั้น จึง
ถือว่าเป็นวันสำคัญวันหนึ่งในพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ยังมีความสำคัญประการ
อื่นที่ประกอบอยู่ในการประชุมใหญ่ครั้งนี้อีก
ด้วย คือเป็นวันที่พระพุทธเจ้าและพระภิกษุ-
สงฆ์หมู่ใหญ่ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์ ประชุมทำ
อุโบสถร่วมกัน ซึ่งจะเป็นครั้งแรกหรือไม่ ก็ไม่มี
แสดงหลักฐานยืนยัน คือไม่มีการแสดงมาแต่
ก่อนว่า พระสงฆ์ได้มีการประชุมกันทำอุโบสถ
ในวันพระจันทร์เพ็ญหรือวันพระจันทร์ดับ
เหมือนดังที่พระสงฆ์ได้ประชุมกันทำอุโบสถสืบ
มาจนถึงบัดนี้ อาจจะยังไม่มีการประชุมกันทำ
อุโบสถก็ได้ ก็เพราะว่าเมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้
แล้วในวันกลางเดือน ๖ ซึ่งเรียกว่าเป็น
พระจันทร์เพ็ญเสวยกลุ่มดาวฤกษ์ชื่อว่า วิสาखा

ซึ่งตั้งเป็นชื่อเดือนว่า เดือนเวสาขะ หรือไทย
เราเรียกว่า วิสาขมาส ตรงกับวันเพ็ญกลาง
เดือน ๖ มาถึงวันเพ็ญกลางเดือน ๘ พระองค์
ก็ได้ทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ภิกษุเบญจวัคคีย์
ต่อจากนั้นก็ทรงแสดงเทศนาโปรดต่อไป จนได้
มีผู้ฟังซึ่งสำเร็จเป็นพระอรหันต์ พร้อมทั้ง
พระพุทเจ้าด้วยก็เป็น ๖๑ รูป จึงได้ทรงมี
พระพุทเจ้ารัสตริสสั่งให้พระสาวกทั้งหลาย
แยกย้ายกันไปแสดงคำสั่งสอน เป็นการเริ่ม
ประกาศพระพุทธศาสนา โดยให้แต่ละท่านเดิน
ทางไปทางหนึ่งก็เพียงรูปหนึ่ง ไม่ไปเป็นหมู่แม่
คู่กันเป็น ๒ รูป ให้ไปทางละรูปทางละองค์
เพื่อที่จะได้ไปแสดงธรรมะสั่งสอนได้หลายทาง
ส่วนพระองค์เองก็มุ่งเสด็จประกาศพระพุทธ-
ศาสนายังแคว้นมคธ เสด็จมุ่งไปที่กรุงราชคฤห์
เพราะฉะนั้น จึงต่างได้แยกย้ายกันไป ไม่มี

โอกาสที่จะมาประชุมกันอยู่ร่วมกันเป็นหมู่

ในระหว่างที่เสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์นั้น ก็ได้ทรงแสดงธรรมะโปรดผู้ที่ควรโปรดที่เป็นหมู่ใหญ่ ก็คือหมู่ชฎิล ๓ พี่น้อง ที่ว่ามีบริวารรวมกันจำนวนมาก กำหนดเอาไว้ว่า ๑,๐๐๐ โปรดให้ท่านทั้งหมดนั้นได้รับอุปสมบทด้วยวิธี **เอหิภิกขุอุปสัมปทา** เหมือนอย่างพระเบญจวัคคีย์ และเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ ก็ได้โปรดท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะ ซึ่งทั้งสองท่านต่างก็ได้ออกไปสมัครเป็นศิษย์ของท่านคณาจารย์ที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่ง และต่อมาก็ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งบริวารขอเข้าบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาทั้งหมด อันพระโมคคัลลานะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก่อนท่านพระสารีบุตร ส่วนท่านพระสารีบุตรมีแสดงว่า ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในบ่ายในวัน

มาฆปุณณมีนั้น ที่ถ้ำสุกรขาตา เขาคิชฌกูฏ
พระพุทธเจ้าได้เสด็จลงจากเขาคิชฌ-
กูฏในวันนั้น มาประทับที่เวฬุวนาราม สวนไผ่
ซึ่งเป็นสวนหลวง ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารได้ถวาย
ให้ทรงพำนัก และในเวลาบ่ายของวันนั้น จึงได้

มีพระสงฆ์สาวกจำนวนมากมาเข้าเฝ้า อันนับได้
ว่าเป็นการประชุมครั้งแรก จะเป็นการประชุม
ใหญ่ก็ได้ เพราะก่อนหน้านั้น เมื่อท่านเข้ามา
บวชและสำเร็จกิจในพุทธศาสนาแล้ว ต่างก็ได้
แยกย้ายกันไปประกาศพุทธศาสนาตาม
พระพุทธานุญาตที่ตรัสสั่งให้ออกไปประกาศ จึงมิได้
อยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นกลุ่ม แต่ในครั้งนั้นคือวัน
มาฆปุณณมีนั้น ท่านพระสารีบุตรซึ่งสำเร็จเป็น
พระอรหันต์และบิรवारทั้งหลายก็ยังอยู่ในกรุง
ราชคฤห์หรือในที่ใกล้กัน ยังไม่ได้แยกย้ายกัน
ไปทั้งหมดหรือไปไกล พอจะมาประชุมกันเฝ้า
พระพุทธเจ้าในวันนั้นได้ จึงได้พากันมา บาง
ท่านอาจจะเดินทางมาไกลสักหน่อยก็ได้ก่อน
แต่จะถึงวันมาฆปุณณมีนั้น แต่ก็มาถึงพร้อมกัน
ในเวลาตะวันบ่ายของวันมาฆปุณณมีนั้น ก็นับ
ว่าเป็นการประชุมใหญ่จริงๆ ครั้งแรก ก็เป็น

โอกาสที่พระพุทธเจ้าจะได้ทรงตั้งธรรมเนียม
ประชุมสงฆ์ทำอุโบสถสังฆกรรม

แต่ในครั้งแรกนั้น พระพุทธเจ้าทรงร่วม
ประชุมด้วย เป็นการประชุมกันทำอุโบสถ และ
ธรรมเนียมในการประชุมอุโบสถนั้น ต้องการ
ความบริสุทธิ์ ก็สืบเนื่องมาจากการประชุมครั้ง
นั้น ซึ่งพระพุทธเจ้าได้พระสงฆ์สาวกผู้เข้าร่วม
ประชุมทั้งหมด ต่างก็เป็นพระอรหันตชีณาสพ
เป็นผู้บริสุทธิ์แล้วจริงๆ บริสุทธิ์อย่างสิ้นเชิงทาง
กายทางวาจาทางจิตใจ ไม่มีกิเลสเครื่องเศร้า
หมองเหลืออยู่แม้แต่น้อย จึงเป็นการประชุม
กันของผู้ที่บริสุทธิ์ การประชุมกันดังกล่าวนี้เอง
เรียกว่า อุโบสถของภิกษุสงฆ์ และเมื่อประชุม
กันแล้ว ก็ควรที่จะมีกิจที่จะพึงทำ ไม่ใช่มา
ประชุมกันแล้ว ก็แล้วไป ไม่ได้ทำอะไร

ฉะนั้น ในครั้งแรกนั้น พระพุทธเจ้าจึง

ได้ทรงแสดงพระโอวาทอันเป็นข้อสำคัญ ซึ่ง
ถือว่าเป็นหลักพุทธศาสนา เรียกว่าเป็นการวาง
หลักพระพุทธานุศาสนาก็ได้ และการวางหลัก
พระพุทธานุศาสนานั้น ก็เห็นว่าเป็นการวางหลัก
พระพุทธานุศาสนาจริงๆ เพราะว่าพระสงฆ์สาวก
ผู้เข้าประชุมทั้งหมดนั้น ต่างเป็นพระอรหันต-
ชีณาสพ คือเป็นผู้ที่เสร็จกิจแล้ว จึงไม่ต้อง
ปฏิบัติเพื่อชำระกิเลสกันอีก เพราะสิ้นกิเลส
แล้ว ภารกิจที่พระพุทธเจ้าทรงมอบหมายให้

พระสงฆ์ปฏิบัติในครั้งนั้น ก็คือประกาศ
พระพุทธศาสนานั้นต่อไป คือเมื่อเสร็จกิจของ
ตนเองแล้ว ก็บำเพ็ญประโยชน์อันเรียกว่า
อรรถจริยา ประพฤติประโยชน์แก่โลก ด้วยการ
ประกาศพุทธศาสนาช่วยชาวโลกต่อไป

เพราะฉะนั้น พระโอวาทที่แสดงนั้น จึง
มิใช่เพื่อที่จะสั่งสอนภิกษุเหล่านั้นให้ประพฤติ
ปฏิบัติตนเอง แต่ว่าทรงสอนเป็นการทรงวาง
หลักพุทธศาสนา เพื่อให้พระสงฆ์ทั้งปวงได้รับ
ทราบ และเมื่อออกไปสั่งสอนพุทธศาสนา ก็จะได้
สั่งสอนตามหลักที่ทรงวางไว้นั้น เพราะ
ฉะนั้น จึงได้เรียกว่า **โอวาทปาฏิโมกข์** คือ
โอวาทที่เป็นปาฏิโมกข์ คือเป็นหลักเป็น
ประธาน ท่านแสดงว่า ในวันพระจันทร์เต็ม
พระจันทร์ดับต่อๆ ไปจากนั้น พระพุทธเจ้าก็
ทรงเข้าร่วมประชุมกับพระสงฆ์สาวกทั้งหลาย

ทรงทำอุโบสถที่บริสุทธิ์ดังกล่าว และก็ทรงสวด
พระโองาพนี้ในที่ประชุมสงฆ์นั้น เป็นโองาพ
ปาฏิโมกข์ คือปาฏิโมกข์ที่ทรงสวดทรงแสดง
เป็นโองาพอย่างเดียวกันนั้นสืบต่อมา แต่อาศัย
ที่ผู้เข้ามาบวชเป็นภิกษุต่อมานั้น ต่างเป็นผู้ที่
ประพฤติปฏิบัติที่ดีบ้างที่ย่อหย่อนบ้าง เพราะ
ว่ายังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ หรือเป็นพระ
อริยบุคคลเหมือนกันได้ทั้งหมด เพราะฉะนั้น
ในการทำอุโบสถในตอนหลัง เมื่อภิกษุมีมาก
จึงปรากฏว่ามีผู้ที่ไม่บริสุทธิ์เข้ามาร่วมด้วย
พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงดลงทำอุโบสถร่วมกับ
พระสงฆ์ตั้งแต่นั้นมา แล้วก็โปรดให้พระสงฆ์
โดยมีภิกษุรูปหนึ่ง สวดสิกขาบทบัญญัติที่
พระองค์ทรงบัญญัติเอาไว้ในที่ประชุมสงฆ์นั้น
และสิกขาบทบัญญัติที่สวดในที่ประชุมสงฆ์ใน
วันอุโบสถดังกล่าวนั้น ก็เรียกว่าสิกขาบทที่มา

ในพระปาฏิโมกข์ ซึ่งในบัดนี้ก็ได้ยืนยันสวดกัน
มาแล้ว ๒๒๗ สิกขาบท เป็นสิกขาบทที่มาในพระ
ปาฏิโมกข์ คือสวดเป็นปาฏิโมกข์ เรียกว่าเป็น
วินัยปาฏิโมกข์สืบต่อมา แต่แม้เช่นนั้น พระองค์
ก็โปรดให้ภิกษุทุกรูปที่จะเข้าทำอุโบสถนั้น
แสดงอาบัติหรือทำอาบัติที่บังเกิดขึ้นในตนให้
บริสุทธิเสียก่อน จึงเข้าร่วมทำอุโบสถ เพราะ
ฉะนั้น บรรดาภิกษุที่ทำอุโบสถจึงต่างแสดง
อาบัติของตน ที่มีการล่วงละเมิดพระพุทธร
บัพัญญัติ ทำตนให้บริสุทธิ แล้วก็ทำอุโบสถสังฆ
กรรมฟังพระปาฏิโมกข์ แต่อาจจะมีภิกษุอลัชชี
ที่ไม่ละอายปกปิดอาบัติเอาไว้ พระพุทธเจ้า
ทรงทราบ แต่เมื่อไม่มีพยานหลักฐาน ก็ไม่ทรง
แสดงขึ้น จึงได้ทรงดลไม่ลงอุโบสถร่วมกับพระ
สงฆ์ที่ยังเป็นปุถุชนเข้าประชุม อาจจะมีผู้
บริสุทธิบ้างไม่บริสุทธิบ้าง โปรดให้พระสงฆ์ทำ

อุโบสถกันเองดังที่กล่าว ก็เป็นธรรมเนียมสืบมาจนบัดนี้ แต่ถึงเช่นนั้นก็ต้องรักษาธรรมเนียมที่ต้องเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ จึงเข้าร่วมประชุมแล้วก็ฟังวินัยปาฏิโมกข์

เพราะฉะนั้น เหตุการณ์ดังที่กล่าวมานี้ นับว่าเป็นความสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งบังเกิดขึ้นในวันมาฆปุณณมีครั้งแรกนั้น ซึ่งเป็นจตุรงคสันนิบาตครั้งแรกนั้น เพราะฉะนั้น จึงได้ถือเป็นวันบูชาสำคัญวันหนึ่งในพุทธศาสนา

การบูชานั้นก็มี ๒ อย่าง คือ อามิสบูชา บูชาด้วยอามิส คือดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติ คือปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า การบูชาทั้งสองนี้เป็นข้อที่สมควรกระทำ อามิสบูชานั้นควรกระทำตามเก็บในโอกาสนั้นๆ ในที่ๆ สมควรนั้นๆ ส่วนการบูชาที่เรียกว่าการปฏิบัตินั้น ควร

กระทำเนื่องนิจ ไม่ใช่เฉพาะวันสำคัญในพุทธศาสนาเช่นวันนี้เท่านั้น และการบูชาและการปฏิบัตินั้น แสดงโดยเจาะจงในวันมาฆบูชานี้ ก็ควรปฏิบัติตามโอวาทปาฏิโมกข์ที่ได้ตรัสสอนเอาไว้ มีคำแปลว่า

ขันติ คือความทนทาน เป็นตบะอย่างยิ่ง นิพพานเป็นธรรมอย่างยิ่ง พระพุทธะทั้งหลายกล่าวไว้ดังนี้

บรรพชิตไม่พึงทำร้ายผู้อื่น สมณะไม่
พึงเบียดเบียนผู้อื่น เพราะว่าผู้ที่ทำลายผู้อื่นหา
ชื่อว่าบรรพชิตไม่ ผู้ที่เบียดเบียนผู้อื่นหาชื่อว่า
สมณะไม่

การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึง
พร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว นี่เป็น
พุทธศาสนา คำสอนของพระพุทธะทั้งหลาย

การไม่ว่าร้าย การไม่ทำร้าย ความ
สำรวมในปาฏิโมกข์ ความรู้ประมาณในภัตตาหาร
ที่นอนที่นั่งอันสงัด ความประกอบในอธิจิตคือ
จิตยิ่ง นี่เป็นพุทธศาสนา คือคำสอนของ
พระพุทธะทั้งหลาย

นี่เป็นคำแปลพระโอวาทปาฏิโมกข์ที่
ทรงแสดงในวันนั้น อันพระคันธกรณาจารย์ทั้ง
หลายได้แสดงไว้จารึกไว้ เพราะฉะนั้น เราทั้ง
หลายเมื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระ-

ธรรมพระสงฆ์ จึงสมควรทำการบูชาในวันมาฆ-
บูชานี้ ด้วยอามิสบูชา และด้วยปฏิบัติบูชาด้วย
การตั้งใจปฏิบัติตามพระโอวาทที่เป็นหลักเป็น
ประธานนี้ ด้วยการที่ตั้งใจทำขันติคือความ
อดกลั้น ความทนทาน ตั้งใจมุ่งทำกิเลสและ
กองทุกข์ให้สิ้นไป อันเรียกว่านิพพาน เป็น
ธรรมอันสูงสุด และพึงตั้งใจที่จะไม่ทำร้ายใคร
ไม่เบียดเบียนใคร เพื่อให้เป็นบรรพชิตเป็น
สมณะ ผู้ที่เป็นบรรพชิตเป็นสมณะอยู่โดยเทศ
ก็ตั้งใจปฏิบัติให้เป็นบรรพชิตเป็นสมณะจริงๆ
ผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ผู้ครองเรือน ก็ตั้งใจให้เป็น
บรรพชิตเป็นสมณะทางใจ ด้วยการที่ไม่ทำร้าย
ใคร ไม่เบียดเบียนใคร

สรุปเข้ามาแล้ว ก็คือตั้งใจกำหนดว่า
พุทธศาสนานี้สอนให้ไม่ทำบาปทั้งปวง ทำ
กุศลให้ถึงพร้อม และทำจิตของตนให้ผ่องแผ้ว

ก็ปฏิบัติด้วยการที่ไม่ทำบาป ทำกุศลด้วย ทำจิตให้ผ่องแผ้ว โดยอาศัยมีขันติความอดทนในการปฏิบัตินั้น

เมื่อแสดงออกโดยละเอียดอีกสักหน่อยหนึ่งแล้ว ก็คือว่า ไม่กล่าวร้ายต่อใคร ไม่ทำร้ายต่อใคร สำรวมในปาฏิโมกข์ ก็คือในข้อปฏิบัติที่เป็นหลักทั้งหลายของกายของวาจาของใจ เช่นการปฏิบัติตามพระโอวาทนี้ ให้รู้ประมาณในภัตตาหาร ให้อยู่ในที่นอนที่นั่งอันสงัดตามสมควร คือรู้จักที่จะปลีกตนมาสู่ที่สงบสงัด แล้วก็ตั้งใจปฏิบัติทำจิตใจให้ได้สมาธิ แม้เป็นขณิกสมาธิ สมาธิชั่วคราว คือให้มีจิตใจสูงยิ่งกว่าจิตใจสามัญธรรมดาที่วุ่นวายด้วยอารมณ์ และเรื่องทั้งหลาย ทำให้จิตใจสงบขึ้น และให้ได้ปัญญา คือความรู้ในสิ่งจะเป็นตัวความจริง ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอน ตั้งใจ

ปฏิบัติดังนี้ ก็เชื่อว่าเป็นการปฏิบัติบูชา
พระพุทธเจ้า อันสมควรที่จะพึงกระทำในวัน
มาฆบูชา

ผู้ที่ปฏิบัติดังนี้ ก็มีพุทธภาษิตแสดงไว้
ว่า ย่อมได้บุญเป็นอันมาก ดังที่แสดงไว้ในบท
อุเทศที่ตรัสเอาไว้ว่า เมื่อบุคคลบูชา
พระพุทธเจ้าหรือพระสาวกทั้งหลาย ซึ่งเป็น
บุคคลผู้ควรบูชา ผู้ที่กำลวงกิเลสอันเป็นเหตุ
ให้เนิ่นช้า ข้ามความโศกและความรัญจน
คร่ำครวญใจได้แล้ว บุญแห่งบุคคลผู้บูชา
พระพุทธเจ้าหรือพระสาวก ผู้ควรบูชาเช่นนั้น
เหล่านั้น ผู้ที่ดับกิเลสแล้ว จะดับขันธไปแล้วก็ดี
เป็นผู้ไม่มีภัยไม่มีเวรแต่ที่ไหน ใครๆ ไม่อาจเพื่อ
จะนับได้ว่า บุญนี้มีประมาณแม้เพียงเท่านี้ ดังนี้
คือว่าเป็นบุญกองใหญ่ที่นับมิได้

เมื่อกล่าวโดยสรุป ย่อมได้หัวข้ออันจะ

พึงถือเป็นลำดับในการแสดงอรรถาธิบายเป็น
๓ ประการ คือ ๑. การบูชา ๒. บุคคลผู้ควร
บูชา ๓. บุญซึ่งเป็นผลอันเกิดจากการบูชานั้น
จะได้อธิบายตามลำดับข้อนี้ เพื่อเป็นแนวทาง
แห่งการศึกษาและการปฏิบัติ

ข้อแรก การบูชา การบูชานั้นก็หมายถึงการเข้าไปแสดงความเคารพโดยใช้วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือแม้ด้วยการแสดงด้วยกาย เช่น ป ระ ณ ม มี อ นมัสการ กราบไหว้ แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นได้แสดงการบูชาไว้ ๒ คือ อามิสบูชาอย่าง

หนึ่ง ปฏิบัติบูชาอย่างหนึ่ง อามิสบูชา การบูชา
ด้วยอามิส คือการนำอามิส หมายถึงวัตถุ เช่น
ดอกไม้ ธูป เทียน หรือสิ่งของ เข้าไปแสดง
ความเคารพตามวิธีที่นิยมกันนั้นๆ ปฏิบัติบูชา
การบูชาด้วยการปฏิบัติ หมายถึงการปฏิบัติ
ตามคำสั่งสอนของท่านซึ่งตนมีความเคารพ
บูชานั้น บูชาทั้งสองประการนี้ สมเด็จพระบรม

ศาสดาได้ทรง
ยกย่องปฏิบัติบูชา
การบูชาด้วยการ
ปฏิบัติ เป็นยอด
เพราะเหตุว่าอามิส-
บูชา การบูชาด้วย
อามิสคือวัตถุต่างๆ
นั้น ไม่อาจดำรง
พระพุทธรศาสนาไว้

ได้ แต่ว่าปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยการปฏิบัติ
ย่อมเป็นการดำรงพระพุทธศาสนาไว้ได้ นี่เป็น
อธิบายโดยย่อของเรื่องการบูชา

เมื่อมีการบูชา ก็ย่อมจะต้องมีบุคคล
หรือวัตถุที่พึงบูชา จึงถึงหัวข้อที่ ๒ อันได้แก่
บุคคลผู้ควรบูชา เมื่อกล่าวโดยทั่วไป บุคคลที่
เป็นที่บูชากันนั้นอาจกล่าวได้ว่ามีอยู่ ๒ จำพวก
คือจำพวกหนึ่ง เป็นจำพวกที่ไม่ควรบูชา อีก
จำพวกหนึ่ง สมควรรับการบูชา จำพวกที่ไม่
ควรบูชานั้น ก็หมายถึงจำพวกที่ปราศจาก
คุณสมบัติอันสมควรได้รับการบูชา หรือ
ประกอบด้วยโทษต่างๆ เมื่อไปบูชาคนที่มีโทษ
ต่างๆ ไม่ประกอบด้วยคุณสมบัติที่ควรบูชา ก็
ย่อมจะบังเกิดโทษแก่ผู้บูชาเอง ยิ่งไปปฏิบัติ
ตามคำแนะนำคำสั่งสอนของบุคคลเช่นนั้นด้วย
ก็ยิ่งประกอบด้วยโทษมาก เพราะฉะนั้น บุคคล

ที่ประกอบด้วยโทษ ปราศจากคุณสมบัติดังนี้
จึงเรียกว่าเป็นผู้ที่ไม่ควรบูชา ส่วนบุคคลที่ควร
บูชานั้น ในทางพระพุทธศาสนาก็ได้แก่
พระพุทธรูป คือพระผู้ตรัสรู้ธรรมและแสดงพระ-
ธรรมคำสั่งสอน ตั้งพระพุทธศาสนาและพุทธ-
บริษัทขึ้น กับสาวกคือศิษย์ของพระองค์ ซึ่ง
เป็นผู้ปฏิบัติดีตามพระธรรมคำสั่งสอนของ
พระองค์ บุคคล ๒ จำพวกนี้ คือพระพุทธรูปและ
สาวกของพระพุทธรูป ได้ชื่อว่าเป็นปูชนียะคือ
บุคคลผู้ควรบูชา

เพราะอะไร ? ก็เพราะว่า พระพุทธรูป
นั้นทรงประกอบด้วยพระคุณดังที่แสดงไว้ในบท
อุเทศ คือ

**พระคุณประการที่ ๑ ถ่วงธรรมเป็น
เครื่องเนิ่นช้า** ธรรมอะไรเป็นเหตุให้เนิ่นช้า อัน
หมายความว่าไม่รวดเร็ว แต่ว่าล่าช้า ธรรมเป็น

เหตุให้เนิ่นช้านี้ อาจแสดงได้ในอันดับต่างๆ
เมื่อกล่าวถึงประโยชน์ปัจจุบันอันเป็นประโยชน์
ที่สามัญชนทั่วไปต้องการ อันเป็นประโยชน์ใน
ทางคติโลก ธรรมเป็นเครื่องล่าช้าก็ได้แก่ความ
เกียจคร้านเป็นหัวหน้า เมื่อบุคคลมีความ
เกียจคร้านไม่ขยันประกอบกิจการงานให้สำเร็จ
ลุล่วงไปทันกาลทันสมัย ก็ย่อมจะเป็นผู้อยู่

ล้าหลัง ต้องตกต่ำเสื่อมทรามในประโยชน์อัน
ตนจะพึงได้ในคติโลก เป็นผู้มีวิชาไม่ทันคนอื่น
มีทรัพย์ไม่ทันคนอื่น มีสุขสมบัติต่างๆ ไม่ทันคน
อื่น เพราะฉะนั้น ธรรมเหล่านี้อันมีความ
เกียจคร้านเป็นหัวหน้า จึงชื่อว่าธรรมเป็น
เครื่องเนิ่นช้าสำหรับประโยชน์ปัจจุบัน ส่วน
ประโยชน์ภายนอกหน้าอันเป็นคติโลกอีกก็เช่น
เดียวกัน ธรรมเป็นเครื่องเนิ่นช้าก็ได้แก่ความที่
บุคคลขาดศรัทธาความเชื่อที่ถูกต้อง ขาด
ปัญญาความรู้ที่ถูกต้องเป็นต้น เมื่อมีความเชื่อ
ผิดอันเป็นเหตุถือผิด มีความรู้ผิดอันเป็นเหตุให้
หลง เมื่อเป็นดังนี้ก็ให้เกิดความเนิ่นช้า เพราะ
เหตุที่มีความเชื่อผิดหรือมีความหลงอยู่นั้น
ธรรมเหล่านี้มีความเชื่อผิดความรู้ผิดเป็นต้น จึง
เป็นธรรมเป็นเครื่องเนิ่นช้าสำหรับผู้ที่ต้องการ
ประโยชน์ภายนอกหน้า อันเป็นทางคติโลกเช่น

เดียวกัน ส่วนธรรมเป็นเครื่องเน้นซ้ำอันเป็น
ปรมาัตถธรรมคือธรรมที่มีเนื้อความอย่างสูงขึ้น
ไป ก็ได้แก้ตัณหา ความดิ้นรนทะยานอยาก
อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่น ก็เพราะว่าเมื่อมี
ความอยากมีความยึดมั่นอยู่ในสิ่งอันใด ก็ย่อม
จะมีความติดอยู่ในสิ่งอันนั้น ไม่หลุดพ้นไปได้
เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ต้องเป็นผู้เน้นซ้ำ เพราะความที่
ติดอยู่สยบอยู่ในสิ่งที่ยึดถือไว้นั้น สยบอยู่ยึดถือ
ไว้นานเท่าไร ก็ย่อมจะมีความเน้นซ้ำเท่านั้น
พระพุทธะได้ทรงละตัณหา ความดิ้นรนทะยาน
อยาก อุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นเสียได้ จึงไม่
ทรงติดอยู่ไม่ทรงข้องอยู่ในสิ่งทั้งปวงในโลก
เพราะฉะนั้น จึงทรงเป็นผู้หลุดพ้นไปได้ ไม่
ต้องติดอยู่เน้นซ้ำในสิ่งนั้นๆ ทรงพ้นไปได้โดย
ฉับพลันที่ได้ทรงละตัณหาและอุปาทานเสียได้
เพราะฉะนั้น จึงได้พระนามว่า ผู้ล่วงธรรมเป็น

เครื่องเน้นซ้ำ

พระคุณประการที่ ๒ ผู้ข้ามความโศกและความระทมใจ ความโศกและความระทมใจนี้ เป็นทุกข์ทางใจอย่างหนึ่ง ที่บุคคลทุกคนย่อมจะได้เคยประสบ ก็เพราะว่าประจวบกับสิ่งไม่เป็นที่รักบ้าง พลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักบ้าง รวมความเข้าแล้วก็คือ ความปรารถนาที่ไม่ได้สมหวัง เมื่อมีความปรารถนาไม่ได้สมหวัง จึงเกิดความโศกและความระทมใจขึ้น ระดับของความโศกและความระทมใจนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับระดับของความปรารถนา เมื่อมีความปรารถนาแรง ความไม่สมหวังก็จะต้องแรง ความโศกความระทมใจก็ย่อมแรง ถ้ามีความปรารถนาอ่อน ความไม่สมหวังก็อ่อน ความโศกและความระทมใจก็ย่อมจะอ่อน ก็แหละอันความปรารถนานั้นจะต้องไม่สมหวัง

เรื่อยไปหรือย่อมจะมีสมหวังอยู่บ้าง ?

ในข้อนี้ถ้าพิจารณาอย่างเผินๆ ก็ย่อมจะเห็นว่า มีความสมหวังบ้างเป็นครั้งเป็นคราว แต่หากพิจารณาโดยแท้จริงแล้ว ขึ้นชื่อว่าความปรารถนาแล้ว ย่อมไม่มีความสมหวังอยู่ในความปรารถนานั้น กล่าวคือความปรารถนาของบุคคล ก็ย่อมปรารถนาที่จะให้ประจวบกับสิ่งที่เป็นที่รัก สิ่งใดซึ่งเป็นที่รัก ก็ต้องการให้พบให้อยู่ยั่งยืนอยู่กับสิ่งนั้นตลอดไปจนนิรันดร์ และโดยตรงกันข้าม ก็ย่อมปรารถนาที่จะพลัดพรากจากสิ่งซึ่งไม่เป็นที่รัก สิ่งอันใดไม่เป็นที่รัก เช่นบุคคลที่เป็นศัตรูกันหรือวัตถุที่ไม่ชอบ ไม่เจริญตา ไม่เจริญใจ ก็อยากที่จะให้บุคคลหรือวัตถุนั้นเสื่อมสิ้นไปเสียหมดเสีย ความปรารถนาของบุคคลนี้เองเป็นเครื่องสร้างสิ่งที่เป็นที่รักหรือไม่เป็นที่รักขึ้น และย่อมไม่มีอิม

ไม่มีความเต็มอยู่กับความปรารถนานั้น เช่น
หากจะถามว่า ปรารถนาจะให้อยู่กับสิ่งที่เป็
นที่รักเป็นเวลานานสักเท่าใด ๑ ปีพอไหม ๓ ปี
พอไหม ถ้าถามดังนี้แล้ว ก็ได้คำตอบว่า ไม่พอ

มาฆบูชา พุทธศักราช ๒๕๕๘ || ๒๙

ก็ต้องเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ รวมความว่าเป็นนิรันดร์ เป็นอันว่าไม่อยากให้สิ่งที่รักพรากเลย ถ้าสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก ก็อยากให้พรากเสียโดยเร็ว ไม่อยากที่จะพบไม่อยากที่จะเห็น เมื่อเป็นดังนี้ ความสมปรารถนาจะพึงมีได้อย่างไร ใจของบุคคลเองซึ่งตั้งความรักหรือความเกลียดไว้ ก็ยังเปลี่ยนได้เสียแล้วหรือไม่เที่ยงเสียแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ จะเอาอะไรว่าเป็นสิ่งที่เที่ยง เป็นสิ่งที่ยั่งยืนและยั่งยืน เพราะฉะนั้น ความปรารถนาของบุคคลจึงหาความสมหวังไม่ได้ เมื่อเป็นทาสของความปรารถนาอยู่ตราบใด ก็ต้องมีโศกกระทบใจอยู่ตรานั้น เมื่อเป็นดังนี้ จึงไม่พ้นไปจากความโศกความสะเทือนไปได้ ส่วนพระพุทธรูปซึ่งเป็นพระผู้ตรัสรู้ธรรม ได้ทรงมีพระปัญญาเห็นสัจธรรมคือธรรมที่เป็นตัวความจริงว่า ความปรารถนาอันนี้แหละเป็นสมุทัยสัง

ความจริงคือสมุทัย เหตุให้บังเกิดความทุกข์
เมื่อเป็นดังนี้ จึงได้ทรงละสมุทัย ความดิ้นรน
ทะยานอยากนี้ได้ โดยความก็คือละตัณหา
อุปาทานดังกล่าวในข้อก่อนนั่นเอง เมื่อละ
สมุทัยได้แล้ว ก็สิ้นความปรารถนา เมื่อสิ้น
ความปรารถนา ความโศกและความระทมจึง
ไม่มี จึงทรงห้ามความโศกระทมใจไว้ได้

พระคุณประการที่ ๓ ผู้ดับ ก็หมายถึง
ผู้ดับซึ่งกิเลส คือตัณหาอุปาทานดังกล่าวนั้น
ดับสิ้น คือดับความโศกความระทมใจดังกล่าว
นั้นได้ เป็นผู้ดับสนิททางจิตใจ

**พระคุณประการที่ ๔ ไม่มีภัยแต่
ที่ไหน** คือเพราะเป็นผู้ดับอย่างนั้น จึงไม่มีกลัว
อะไร จากอะไร คือไม่ต้องกลัวว่าจะพลัดพราก
จากอะไร ไม่ต้องกลัวว่าจะประจวบกับอะไร ไม่
ต้องกลัวว่าอะไรจะมาเป็นภัย ไม่มีมรณภัย

และไม่มีภัยใดๆ ที่จะทำให้บังเกิดความกลัว
อีกประการหนึ่ง ไม่เป็นภัยแก่ใคร ไม่โลภอยาก
ได้ของใคร ไม่โกรธใคร ไม่หลงในอะไร จึงไม่
เป็นภัยแก่ใครแม้ด้วยใจ ไม่ต้องกลัวว่าจะ
ประกอบกรรมที่เป็นภัยแก่ใคร

พระพุทธะได้ทรงประกอบด้วยพระคุณ
เหล่านี้ ประการที่ ๑ ล่วงธรรมเป็นเครื่องเนิน
ช้า ประการที่ ๒ ข้ามความโศกและความระทม
ใจ ประการที่ ๓ ดับคือดับกิเลสและกองทุกข์
ประการที่ ๔ ไม่มีภัยแต่ที่ไหน หรือว่าไม่เป็น
ภัยแก่ใครๆ ในที่ไหน

พระพุทธะได้ทรงประกอบด้วยพระคุณ
เหล่านี้ ทรงแสดงธรรมสั่งสอน ก็ทรงแสดง
ธรรมเพื่อให้ล่วงธรรมเป็นเครื่องเนินช้าเป็นต้น
สาวกผู้เป็นศิษย์ของพระองค์ก็ปฏิบัติธรรมที่
พระองค์ทรงสั่งสอนนั้น จนเป็นผู้ล่วงธรรมที่

เป็นเครื่องเนินชำได้ หรือว่าเป็นผู้กำลังปฏิบัติ
อยู่เพื่อล่วงธรรมเป็นเครื่องเนินชำนั้น เพราะ
ฉะนั้น จึงเป็นปุชารหะคือเป็นบุคคลที่ควรบูชา

เมื่อบูชาบุคคลที่ควรบูชาเช่นนั้นจะได้
ผลอะไร ? จึงมาถึงหัวข้อที่ ๓ คือว่าได้บุญที่
ไม่อาจจะนับได้ว่าบุญนี้มีประมาณเท่านี้

คำว่า บุญ นั้น โดยเหตุเป็นชื่อของการ
ปฏิบัติเป็นเครื่องล้างความชั่วร้าย โดยผลเป็น
ชื่อของความสุข ได้ในพระพุทธภาษิตแสดง
ธรรมโดยผลไว้ว่า มา ภิกขเว ปุณฺณานิ
ภายิตถ เป็นต้น ที่แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย
ท่านทั้งหลายอย่ากลัวต่อบุญเลย คำว่า บุญ
นั้น เป็นชื่อของความสุข ดังนี้ นี่เป็นบุญโดยผล
อันจะบังเกิดจากบุญโดยเหตุ คือการปฏิบัติ
เป็นเครื่องชำระล้างความชั่วร้าย ก็แหละการ
บูชาท่านผู้ควรบูชา ด้วยอามิสก็ตาม ด้วยการ

ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่านก็ตาม เมื่อบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของท่าน ก็ย่อมเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อละธรรมเป็นเครื่องเน้นซ้ำ เพื่อข้ามความโศกและความระทมใจ เพื่อดับกิเลสและกองทุกข์ และเพื่อไม่ทำตนให้เป็นภัยแก่ใครๆ ทั้งตนเองก็ไม่มีภัยจากที่ไหน เพราะว่าดับกิเลสและกองทุกข์เสียได้ เมื่อเป็นดังนี้ การปฏิบัติดังนี้จึงถือว่าเป็นบุญโดยแท้ เพราะการชำระกายวาจาและใจให้บริสุทธิ์ เป็นไปตามโอวาทของพระพุทธเจ้าในวันมาฆปุณณมีนี้ที่ว่า การไม่ทำบาปทั้งปวง ๑ การทำบุญกุศลให้ถึงพร้อม ๑ การชำระจิตของตนให้ผ่องใส ๑ การปฏิบัติดังนี้จึงเป็นตัวบุญโดยตรง เป็นเครื่องชำระความชั่วร้ายทั้งปวง เป็นเหตุให้ประสบบุญโดยผลคือความสุขอันเกิดจากความปฏิบัติทางกายทางวาจาทางใจ บุญดังกล่าวนี้

ย่อมเป็นสิ่งซึ่งนับไม่ได้ว่าเท่าไร เพราะไม่ขึ้นอยู่กับ
กับตัณหาอุปาทาน ถ้าหากว่าการทำบุญขึ้นอยู่กับ
กับตัณหาอุปาทาน เหมือนอย่างว่าการทำบุญ
รักษาศีลก็ดี ให้ทานก็ดี แล้วก็อิฐฐานขอลาภ
ขอผลต่างๆ ซึ่งเป็นตัวความโลภ อย่างนี้นับได้
ว่าเท่าไร สุดแต่ว่าต้องการลาภผลเท่าไร ก็นับ
เอาเท่านั้น แต่ถ้าหากว่าเป็นการทำบุญเพื่อละ
ตัณหาอุปาทาน ซึ่งเป็นบุญโดยตรง ไม่มี
จำนวนอะไรนับ เพราะไม่ต้องการอะไรที่จะนับ
ว่าเท่าไร จะได้อะไรเท่าไร จะเสียอะไรเท่าไร นี้
เป็นตัวบุญโดยตรง การทำบุญโดยตรงซึ่ง
เป็นการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนี้ จึงนับไม่ได้ว่า
บุญนี้มีประมาณเท่านี้ เพราะเป็นการปฏิบัติ
โดยตรงตามธรรมของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็น
ปฏิบัติบูชา

การแสดงธรรมในวันมาฆบูชาในเรื่อง

การบูชา แสดงตามบทอุเทศ มีอธิบายโดย
สังเขปดังนี้ เพราะฉะนั้น เมื่อบุคคลมาทำการ
บูชาท่านที่ควรบูชาด้วยวิธีบูชาทั้งสอง ย่อมเชื่อ
ว่าได้กระทำบุญที่นับไม่ได้ในทางพระพุทธ-
ศาสนา

the 1990s, the number of people in the world who are under 15 years of age is expected to increase from 1.1 billion to 1.5 billion.

As the world's population grows, the demand for food and other resources will increase. This will put pressure on the environment and on the world's food supply. It is important that we find ways to meet this demand without harming the environment or the world's food supply.

One way to do this is to use sustainable agriculture. Sustainable agriculture is a way of farming that uses natural resources in a way that will not harm them. It uses techniques that will not deplete the soil or the water, and it uses resources that are renewable.

Another way to do this is to use sustainable forestry. Sustainable forestry is a way of managing forests that will not harm the forest. It uses techniques that will not deplete the forest or the soil, and it uses resources that are renewable.

There are many other ways to do this. We need to find ways to meet the world's growing demand for food and other resources without harming the environment or the world's food supply. We need to find ways to use natural resources in a way that will not harm them.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.

We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water. We need to find ways to use resources that are renewable. We need to find ways to use techniques that will not deplete the soil or the water.